

НАУКОВА ХРОНІКА

УДК 327(477+438)

DOI: 10.31651/2076-5908-2025-2-177-181

Ольга МОРОЗОВА

доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького, м. Черкаси, Україна; професор Варшавського університету, м. Варшава, Польща
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4627-2189>
e-mail: olga_chdu@vu.cdu.edu.ua

Наталія ЗЕМЗЮЛІНА

доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького, м. Черкаси, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9028-2093>
e-mail: aklatan.zem@gmail.com

ДІАЛОГ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ІСТОРИКІВ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ
(Międzynarodowa konferencja naukowa «Stosunki polsko-ukraińskie wobec rosyjskiej agresji na Ukrainę: konteksty historyczne i współczesne»
(Warszawa, Uniwersytet Warszawski, 11–12 kwietnia 2024 r.))

Olha MOROZOVA

Doctor of Historical Sciences, Professor, Department of World History and International Relations, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Cherkasy, Ukraine; Professor, University of Warsaw, Warsaw, Poland
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4627-2189>
e-mail: olga_chdu@vu.cdu.edu.ua

Natalia ZEMZYULINA

Doctor of Sciences (History), Profesor of Department of World History and International Relations, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Cherkasy, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9028-2093>
e-mail: aklatan.zem@gmail.com

**DIALOGUE BETWEEN POLISH-UKRAINIAN HISTORIANS
IN THE CONDITIONS OF RUSSIAN AGGRESSION**
(International scientific conference “Polish-Ukrainian Relations in the Conditions of Russian aggression against Ukraine: Historical and Contemporary Contexts”
(Warsaw, University of Warsaw, April 11–12, 2024))

Міжнародна наукова конференція «Польсько-українські відносини в умовах російської агресії в Україні: історичні та сучасні контексти», що відбулася 11–12 квітня 2024 р. на базі Факультету історії Варшавського університету, надзвичайно важлива. А особливо у ці складні часи, коли російська агресія проти України підірвала всю систему європейської та світової безпеки. Відносини між Україною і Польщею сьогодні набувають особливого значення.

Від початку російсько-українського конфлікту Польща була однією з перших держав, яка надала Україні міжнародну підтримку, включаючи гуманітарну, матеріальну та військову допомогу. Республіка Польща прийняла на власній території більше 2 мільйонів українських біженців (сьогодні ця цифра коливається у межах мільйона), переважно – жінок і дітей, що були змушені рятуватися від російських бомб. Польща забезпечила українських громадян тисячами робочих місць, створила сприятливі умови для розвитку українського бізнесу на своїй території. Громадяни Польщі відкрили для українців свої серця та свої домівки. І сьогодні Польща надає Україні послідовну підтримку на її шляху європейської інтеграції. Адже польський народ також пройшов крізь важкі періоди у власній історії з нашим спільним сусідом – Росією. Тому наші сусіди поляки нас так добре розуміють.

З початком повномасштабної російської агресії в Україну 24 лютого 2022 р. українсько-польські відносини вийшли на принципово інший рівень, почала формуватися нова сторінка спільної історії України та Польщі. Україна переконалася, що має надійного союзника – Польщу. На жаль, останні події у відносинах українців та поляків дають привід стверджувати, що польсько-українські відносини частково повернулися до довоєнного періоду. У них знову менше довіри, щирості й конструктиву. І така ситуація лише грає на руку Москві. Ми живемо в міфі, що багато знаємо одне про одного, однак насправді ми знаємо один про одного надзвичайно мало. І це дуже вміло використовують наші вороги задля маніпулювання фактами, нагнітання ворожої атмосфери, створення нових міфів і стереотипів для погіршення польсько-українських відносин. Тому сьогодні вкрай важливим є науковий діалог із нашими польськими сусідами задля будови щирих стосунків, базованих на взаємній шані до історичної правди, розвитку українсько-польських взаємин на засадах порозуміння та взаємоповаги.

Організатором наукового форуму виступив Факультет історії Варшавського університету, співорганізаторами – Факультет політичних наук та журналістики Університету імені Адама Міцкевича в Познані та Навчально-науковий інститут міжнародних відносин, історії та філософії Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Співучасть у проведенні заходу виявили також Інститут української археографії і джерелознавства імені Михайла Грушевського Національної Академії Наук України та Музей польських дітей – жертв тоталітаризму в Лодзі.

Метою конференції стала рефлексія щодо обставин нападу Росії на Україну та значення цієї атаки для польсько-українських відносин у суспільному та науковому аспектах. Робочими мовами, звісно, були польська, українська, англійська.

Науковий комітет заходу утворили вчені з університетів-організаторів форуму: др. габ., проф. Лукаш Неселовський-Спано, др. габ., проф. Мажена Завановська, др. габ. Катажина Блаховська, д.і.н., проф. Ольга Морозова, др. габ., проф. Рафал Вітковський, др. габ., проф. Анджей Стельмах, др. габ., проф. Бартош Гордецький, др. габ., проф. Марек Миколайчик, к.б.н., доц. Олександр Спрягайло та д.і.н., проф. Наталія Земзюліна. Науковим секретарем конференції виступила д.і.н. Ольга Морозова. До організаційного комітету увійшли також доктори, професори Факультету історії Варшавського університету – Катажина Блаховська, Пйотр Кролль, Надія Халак, Ольга Гайдай, Ельжбета Квечінська.

Учасники конференції. Варшавський університет, квітень 2024 р.

У заході взяли участь 77 дослідників із України, Польщі, Німеччини, Франції. Українська сторона була представлена, зокрема, Національною Академією Наук України (Інститут української археографії та джерелознавства НАН України, Інститут історії України НАН України та Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України), п'ятнадцятьма університетами – Черкас, Києва, Львова, Луцьку, Дрогобича, Дніпра, Ізмаїлу, Харкова, Івано-Франківська, Одеси, двома архівами (Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (м. Київ), Державний архів Миколаївської області) та Національним банком України. Польську сторону презентували представники одинадцяти університетів – Варшави, Познані, Кракова, Бидгоща, Жешова, Катовиць, Торуня, Гдині, Перемишля, Ченстохови, а також Державного архіву в Пйотркові-Трибунальському, Південно-Східного наукового інституту (м. Перемишль) та Музею польських дітей – жертв тоталітаризму (м. Лодзь). Німеччину представляв дослідник із Українського вільного університету (м. Мюнхен). Дослідниця з Франції представляла одночасно Паризький університет (Université Paris Cité), Університетський коледж у Дубліні (University College Dublin) та Ягеллонський університет у Кракові. До заходу долучилися також студенти-історики Варшавського, Черкаського, Слупського університетів, представники інших державних інституцій і громадськості.

Почесними гостями й учасниками форуму були: Віталій Білий – радник Посольства України в Польщі, Анджей Шептицький – віцеміністр науки та вищої освіти Республіки Польща, Олександр Черевко – ректор Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Рафал Вітковський – віцекертор Університету імені Адама Міцкевича в Познані, Георгій Папакін – директор Інституту української археографії та джерелознавства НАН України, Іренеуш Пйотр Май – директор Музею польських дітей – жертв тоталітаризму в Лодзі, Станіслав Стемпень – директор Південно-Східного наукового інституту в Перемишлі, Томаш Матушак – директор Державного архіву в Пйотркові-Трибунальському та інші шановні учасники.

Урочисте відкриття форуму 11 квітня 2024 р. модерували Катажина Блаховська та Ольга Морозова. Із привітальним словом до учасників та гостей конференції звернувся проф. Лукаш Неселовський-Спано, декан Факультету історії Варшавського університету. Від імені господарів заходу професор наголосив на важливості розвитку польсько-українських відносин, особливо в умовах російської агресії в Україну. Радник Віталій Білий акцентував увагу на ролі Польщі в українсько-російському конфлікті та співпраці українців та поляків в контексті війни з Росією. Віцеміністр Анджей Шептицький звернув увагу на історичні корені польсько-українських відносин. На спільній історії двох народів та моментах співпраці наголосив і ректор Олександр Черевко. Директор інституту Георгій Папакін закликав до подальшої солідарності у справі дослідження актуальних питань українсько-польської історії. Тоді як директор музею Іренеуш Пйотр Май розповів про актуальну співпрацю польських та українських істориків щодо вивчення трагічних доль дітей під час II Світової війни.

Інавгураційні доповіді представили: проф. Анджей Шептицький («Польсько-українська наукова співпраця після 24 лютого 2022 р.»), проф. Генрик Літвін («Русь православна – Русь уніатська. Русь козацька – Русь шляхетська. Українські антиномії в польській та українській історіографії учора та сьогодні»), проф. Анджей Стельмах («Співпраця Факультету політичних наук та журналістики Університету імені Адама Міцкевича в Познані з українськими закладами в обличчі повномасштабної російської агресії – досвід та перспективи»), проф. Станіслав Стемпень («Перемишль – місто на кордоні в обличчі російської агресії в Україну»), д-р Томаш Матушак («Державний архів у Пйотркові-Трибунальському – співпраця польсько-українського архівного середовища до та після агресії Росії в Україну: окремі аспекти»), проф. Ольга Морозова («Українсько-польські відносини в контексті російської інвазії в Україну (2022–2024): приклади солідарності та співпраці (науковий аспект)»).

Урочиста частина заходу завершилася презентацією виставки «Аби моє “Люблю Тебе” не прийшло запізно. Листи дітей часів війни», підготовленої Музеєм польських дітей – жертв тоталітаризму в Лодзі та присвяченої трагічним долям польських дітей часів II Світової війни й українських дітей під час теперішньої війни Росії проти України. Співавторкою виставки виступила проф. Ольга Морозова.

Перша секція «Польсько-українські взаємини протягом століть: інтерпретації з минулого та сьогодення» (модератор – д-р габ. Катажина Блаховська) була представлена доповідями Олександра Головка «Місце і роль політичних і військових союзів у відносинах Русі і Польщі в XI – першій половині XIII ст.», Дмитра Гордієнка «Християнізація Польщі та України-Руси: подібне та відмінне», Катажини Блаховської «Самобутність галицької епохи в історії України та усієї східної Європи – інтерпретація Східної Європи (до 1340 р.) Степана Томашівського», Надії Халак «Внесок українського історика Степана Томашівського (1875–1930) у формування концепції польсько-українських відносин у міжвоєнний період», Лариси Левченко «Біблійні товариства на теренах України та Польщі як об'єднавчий духовний чинник націй в умовах відсутності державності: початок XIX ст.».

Богдана Гудя «Насильство, породжене насильством. Селянське питання та польсько-українські відносини в XIX – першій половині XX ст. на Правобережній Україні», Валерії Пубенко «Польський жіночий рух в українських містах: боротьба за політичну рівність (1882–1917)».

Друга секція «Дослідження польсько-українських відносин у Польщі та Україні до вибуху повномасштабної російсько-української війни 24 лютого 2022 року» (модератор – д.і.н., проф. Віталій Тельвак) репрезентувала виступи Ігоря Гирича «Чи мав Антонович вибір брати чи не брати участь у польському повстанні 1863 р.», Віталія Тельвака «Михайло Грушевський та польська професорська корпорація Львівського університету: між співпрацею та конфліктами», Михайла Нестеренка «Михайло Грушевський у дзеркалі польської публіцистики початку XX століття», Юрія Драбчука «Михайло Грушевський та польський суспільно-політичний рух в Галичині на зламі XIX – XX ст.: сучасні історіографічні образи», Любомира Дутка «Польськознавчі студії Михайла Грушевського в сучасному історіографічному осмисленні», Рафала Тершака «Сучасна українська історіографія щодо польсько-українських відносин: загальні питання», Владислава Кронгауза «Відображення польсько-українських взаємин міжвоєнного часу у модифікованій шкільній навчальній програмі інтегрованого курсу “Історія: Україна і світ «для учнів історичного профілю»».

Третя секція «Польсько-українські взаємини після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну» (модератор – д-р Пйотр Кроль) висвітлювала доповіді Сергія Трояна та Алли Киридон «Українсько-польські відносини в умовах повномасштабної агресії Росії проти України (2022–2024 рр.)», Ельжбети Лесевіч «Співпраця Факультету політичних наук та журналістики УАМ з українськими закладами в обличчі повномасштабної російської агресії – рівність, різноманітність, (ре)інтеграція», Світлани Сороки «Суспільно-економічні наслідки для України та Польщі масової міграції жителів України після 24 лютого 2022 р.», Ольги Гайдай та Наталії Тріфоновой «Нумізматична продукція національного банку, випущена під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року: особливості та перспективи українсько-польської співпраці», Любові Крупник «Співпраця Української Гельсінської спілки з польською «Солідарністю»», Світлани Лізаковської «Польсько-українська співпраця у сфері розвитку громадянського суспільства після російської інвазії в Україну 24.02.2022 р.», Людмили Кривої «З досвіду організації польсько-української наукової співпраці та обмінів студентами під час російсько-української війни».

Четверту секцію «Польсько-українські взаємини протягом століть: інтерпретації з минулого та сьогодення» (модератор – к.і.н., доц. Надія Халак) презентували виступи Ольги Барвінок «Українське заангажування графа Михайла Тишкевича», Любові Жванко «Польські біженці Першої світової війни у Харкові (1915–1918)», Марека Миколайчика «Держави Антанти щодо польсько-українського конфлікту в Східній Галичині у 1918–1919 рр.», Владислава Верстюка «Українські аспекти польсько-советської війни 1920 р.: від Варшави до Києва», Володимира Комара «Польсько-українські взаємини в умовах російської агресії в 20-х рр. XX ст.», Тадеуша Павла Рутковського «Еміграційний уряд Речі Посполитої щодо питання українців - польських громадян в СРСР (VIII 1942 – IV 1943)», Лілії Циганенко «Поляки Південної Бессарабії та радянська влада: шлях репресій і депортацій (червень 1940 – липень 1941 рр.)», Віктора Дроздова «Формування образу Польщі в радянській пресі на анексованих західноукраїнських землях (1939–1941 рр.)».

П'ята секція «Дослідження польсько-українських відносин у Польщі та Україні до вибуху повномасштабної російсько-української війни 24 лютого 2022 року» (модератор – д.і.н., проф. Наталія Земзюліна) об'єднала доповіді Олександра Карабіна «Українці та поляки на теренах Першої Світової війни (історична ретроспектива)», Наталки Земзюліної «Особливості українсько-польських наукових відносин до повномасштабного російського вторгнення в Україну», Сергія Пасічника «Ідея Міжмор'я і її апологети в Україні та Польщі», Володимира Наконечного «Польсько-українські взаємини у рецептивному дзеркалі часопису “Наш лемко”», Світлани Гальченко «Розвиток українсько-польського міжрегіонального та транскордонного співробітництва до 24 лютого 2022 р.», Тетяни Терещенко та Дениса Кравченка «Особливості співпраці держав Люблінського трикутника після початку широкомасштабного вторгнення Росії в Україну», Стора Земзюліна «Транскордонна співпраця України та Польщі (2014–2024 рр.)», Вікторії Кіреєвої «Наукова співпраця Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького та польських університетів в умовах повномасштабної російської агресії».

Шоста секція «Документування російських воєнних злочинів після 24 лютого 2022 р.» (модератор – д-р Ельжбета Квечінська) представила дослідження Юліани Палагнюк «Усі обличчя Першої леді: образ Олени Зеленської в польських та українських ЗМІ під час війни», Анети Косін «Роль мистецтва плакату у формуванні колективної свідомості в контексті польсько-українських відносин», Ольги Морозової та Анни Лафевр «Процес ідентифікації українців у контексті російської агресії: паралелі з Польщею та Ірландією», Пйотра Кролля та Уляни Рудас «Польсько-українські відносини в рамках перебудови глобальної міжнародної системи», Наташі Любік-Речек «Думки та ставлення студентів польських закладів щодо війни в Україні», Олени Шипотілової «Польська преса щодо російської

агресії проти України протягом липня 2014 р. – січня 2015 р. на матеріалах “Gazeta Wyborcza” та журналу “Tygodnik Powszechny”», Івана Фечка «Українсько-польська співпраця щодо відбудови України: можливості та виклики», Пйотра Лізаковського «Польсько-українська кооперація у сфері охорони здоров’я після 24 лютого 2022 р.», Костянтина Картузова «Досвід державного архіву Миколаївської області у збереженні архівних фондів в умовах воєнних конфліктів».

Останні дві секції відбулися 12 квітня 2024 р. Сьома секція «Історичні дослідження та документування воєнних злочинів в Україні в контексті російської агресії. Можливості співпраці польських та українських науковців» (модератор – д.і.н. Ольга Морозова) була презентована виступами Бартоша Гордецького «Співпраця Факультету політичних наук та журналістики Університету імені Адама Міцкевича в Познані з українськими навчальними закладами перед обличчям повномасштабної російської агресії – сила емпатії і робота пам’яті», Оксани Калішук «Гендерний вимір російсько-української війни: соціальний портрет біженок і волонтерок в Республіці Польща», Ельжбети Квечінської «Ідеї польської та української «цивілізаційної думки» щодо Росії як антиімперіальний супротив», Миколи Литвина «Новітня російсько-українська війна: інтерпретаційні виклики української та польської історіографії», Антоніни Козирської «Стан польсько-українських відносин в суспільній думці в Польщі та Україні після російської атаки в 2022 році», Леоніда Зашкільняка та Романа Мартинчука «Динаміка взаємної рецепції українців та поляків унаслідок повномасштабної російсько-української війни», Людмили Божук та Лесі Халецької «Ініціативне документування подій російсько-української війни (2022–2024 рр.) державними архівами України. Взаємодія з польськими партнерами», Сергія Адамовича «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника: від передачі польської гуманітарної допомоги до документування та дослідження воєнних злочинів».

Нарешті восьма секція «Польсько-українські відносини в сфері національної безпеки після 24 лютого 2022 р.» (модератор – к.і.н. Ольга Гайдай) познайомила із виступами Любомира Хахули «Російські злочини щодо галицьких музеїв на початку Другої світової війни. Сучасні історичні паралелі й польсько-українська солідарність», Олексія Третяка «Польсько-українська безпекова співпраця під час російсько-української війни: викриття фейків російської пропаганди», Андрея Бонусяка «Поляки в АТО та російсько-українській війні», Сергія Рубана «Особливості українсько-польських відносин у сфері безпеки після 24 лютого 2022 року», Ігоря Гурака «Виклики для українсько-польського стратегічного діалогу в умовах широкомасштабної російської агресії проти України», Пйотра Кжиковського «Підтримка Польщею українських воєнних біженців. Інституціональна та публічна допомога», Костянтина Івангородського «Меморіальне законодавство як засіб нормалізації історичної політики України та Польщі на сучасному етапі», Ришарда Земби «Перспективи завершення агресії Росії в Україну».

Виступи учасників конференції були достатньо різноманітні та викликали гострі дискусії. Особлива реакція прийшлася на висновки проф. Ришарда Земби щодо можливих сценаріїв завершення війни в Україні. Науковці з України висловили солідарну позицію щодо підтримки державного курсу на відвоювання українських територій та відновлення повного державного суверенітету та територіальної цілісності України.

Підводячи підсумок, організатори наголосили на тому, що із початком повномасштабної російської агресії в Україну 24 лютого 2022 р. українсько-польські відносини вийшли на принципово інший рівень, почала формуватися нова сторінка спільної історії України та Польщі. І сьогодні украї важливо не втратити цю унікальну можливість розвитку стабільного, сильного й прогресивного українсько-польського союзу.

Заради ознайомлення наукової громадськості із думками та висновками польських і українських істориків, презентованих на проведеній у Варшаві Міжнародній науковій конференції «Польсько-українські відносини в умовах російської агресії в Україну: історичні та сучасні контексти», Редколегія часопису одного зі співорганізаторів форуму – «Вісника Черкаського університету. Серія: історичні науки» – вирішила опублікувати частину доповідей її учасників у вигляді фахово підготовлених наукових статей. Відповідні матеріали таких дослідників, як С. Адамович, Л. Зашкільняк, П. Кжиковський, В. Комар, К. Констанчук, Л. Крупник, Р. Мартинчук, М. Міколайчик, О. Морозова, Н. Парган, Л. Хахула, О. Шипотілова, публікуються у цьому випуску журналу.

Надійшла до редакції / Received: 08.04.2025

Схвалено до друку / Accepted: 29.05.2025

